مناسبات تیموریان و ممالیک و لشکرکشی شام

امینه دمیرباش

ایمیل:

Eminedem12@hotmail.com

وابستگی:

محقق تاریخ- دانشگاه سلجوق ترکیه

چکیده:

امیر تیمور، بنیانگذار دولت تیموری که برای بیش از یک قرن بر تاریخ جهان تأثیر گذاشت، خاقان بزرگ ترک است که علاوه بر فعالیت‌های سیاسی، به دلیل فعالیت‌های فرهنگی خود نیز زبانزد خاص و عام می‌باشد. امیر تیمور که به مدت ۳۶ سال بر تخت فرمانروایی تیموریان نشست، با لشکرکشی‌های گسترده‌اش مرزهای خود را وسعت بخشید و در عصر خود سرزمین‌های بسیاری از آناتولی تا مغولستان و از ایران تا هندوستان را تحت تأثیر قرار داد. لشکرکشی شام در سال ۱۴۰۰ میلادی نیز از جمله لشکرکشی‌های مهم امیر تیمور به شمار می‌رود. آن‌طور که از منابع استنباط می‌گردد، سیاست خارجی خصمانه سلاطین مملوک در قبال امیر تیمور در وقوع این لشکرکشی مؤثر بوده است. امیر تیمور که پیش از حرکت به سوی پایتخت عثمانی قصد دفع غائله مملوکان را داشت، با سپاهی عظیم وارد سرزمین شام شد و ویرانی‌ای به جا گذاشت که تأثیرات عمیقی در پی داشت. مراکز تمدنی چون شهرهای حلب و دمشق که مورد تهاجم تیمور قرار گرفتند، مدت‌ها پس از خروج سپاه تیموری نتوانستند به روزگار پیشین خود بازگردند. به این معنا، تأثیرات به جای مانده از فرمانروای تیموری در سرزمین شام در منابع آن دوره ثبت شده و امیر تیمور به طور کلی به عنوان فرمانروایی ویرانگر و ستمگر در اذهان مردم منطقه نقش بسته است. با لشکرکشی به شام، سطح بالای فرهنگ فرمانروای تیموری آشکار گشت و ابن خلدون، از دانشمندان بزرگ آن عصر، دانش والای این فرمانروا را در خاطرات خود ثبت نمود. اطلاعات ارائه شده توسط ابن خلدون، حاوی جزئیات مهمی درباره شخصیت امیر تیمور و نیز تصرف دمشق توسط تیموریان می‌باشد.

کلمات کلیدی: امیرتیمور، ممالیک، شام، لشکرکشی.

استناد (آپا):

دمیرتاش، ا. مناسبات تیموریان و ممالیک و لشکرکشی شام. ارومیه: فصلنامه تخصصی "مطالعات تاریخ آذربایجان و ترک" سال ۳۰۴۱-۸۶۹۰ شاپا.۰۳، شماره ۱۰، تابستان ۱۴۰۵

Emine Demirbaş

Email:

Eminedem12@hotmail.com

Affiliation:

History researcher, Salcuk University

TİMURİD- MAMLUK RELATİONS SYRİA EXPEDİTİON

Abstract:

Emir Timur, the founding ruler of the Timurid State, which influenced world history for more than a hundred years, is a great Turkish sovereign who has made a name for himself with his cultural activities as well as his political activities. Sitting on the Timurid throne for 36 years, Emir Timur expanded his borders with his large-scale expeditions and influenced many countries from Anatolia to Mongolia, from Iran to India. In 1400, the Syrian campaign was one of the most important campaigns of Emir Timur. It is seen that the hostile foreign policy of the Mamluk sultans against Amir Timur was effective in the realisation of the campaign. Amir Timur, who wanted to eliminate the Mamluk trouble before marching to the Ottoman capital, entered Syria with a large army and left behind a devastation with deep effects. The civilised cities such as Aleppo and Damascus, which were occupied by Emir Timur, could not return to their former glory for many years after the withdrawal of the Timurid army. In this sense, the traces left by the Timurid ruler in Syria were recorded by the sources of the period, and Emir Timur was established in the minds of the people of the region as a destructive and cruel ruler in general.The high cultural level of the Timurid ruler became public with the Syrian campaign, and Ibn Khaldūn, one of the great scholars of the period, recorded the intellectual accumulation of the ruler in his memoirs. The information provided by the author includes both the personality of Emir Timur and the Timurid occupation of Damascus.

Key words: Amir Timur, Mamluks, Syria (Levant), military campaign/expedition.

CITATION (APA):

Demirbaş, E. TİMURİD- MAMLUK RELATİONS SYRİA EXPEDİTİON. Urmia: "Studies on Azerbaijan and Turk's history" Specialized Journal, year 03, number 10, Summer 2026, ISSN: 3041-8690.

Emine Demirbaş

E-poçt:

Eminedem12@hotmail.com

Mənsubiyyət:

TİMURLU-MƏMLÜK MÜNASİBƏTLƏRİ VƏ SURİYƏ SƏFƏRİ**

Xülasə:

Yüz ili aşan bir müddət dünya tarixinə təsir edən Timurlu Dövlətinin qurucu hökmdarı Əmir Teymur, siyasi fəaliyyətləri yanında mədəni fəaliyyətlərindən də söz etdirmiş böyük bir Türk xaqanıdır. 36 il Timurlu taxtında oturan Əmir Teymur, təşkil etdiyi böyük miqyaslı səfərləri ilə sərhədlərini genişləndirmiş, yaşadığı dövrdə Anadoludan Monqolustana, İrandan Hindistana qədər bir çox məmləkəti təsir etmişdir. 1400-cü ildə gerçəkləşən Suriyə səfəri də Əmir Teymurun əhəmiyyətli səfərləri arasında yerini almışdır. Səfərin gerçəkləşməsində Məmlük sultanlarının Əmir Teymura qarşı yeritdikləri düşməncəsinə xarici siyasətin təsirli olduğu görülməkdədir. Osmanlı paytaxtına yürüməzdən öncə Məmlük qayəsini aradan qaldırmaq istəyən Əmir Teymur, böyük bir ordu ilə Suriyə torpaqlarına girmiş və ardında dərin təsirləri olan bir yıxım (dağıntı) buraxmışdır. Əmir Teymurun işğal etdiyi Hələb və Dəməşq kimi sivilizasiya mərkəzi şəhərlər, Timurlu ordusunun çəkilişinin (geriyə dönüşünün) ardından uzun illər köhnə günlərinə dönə bilməmişdir. Bu mənada Timurlu hökmdarının Suriyə torpaqlarında buraxdığı izlər dövrün qaynaqlarınca qeydə alınmış, Əmir Teymur, ümumi mənada dağıdıcı (təxribkar) və zalım bir hökmdar olaraq bölgə xalqının zənninə (yaddaşına) yerləşmişdir. Suriyə səfəriylə Timurlu hökmdarının mədəniyyət səviyyəsinin yüksəkliyi aşkarlıq qazanmış və dövrün böyük alimlərindən İbn Xəldun, hökmdarın intellektual birikimini xatirələrində qeyd etmişdir. Müəllifin verdiyi məlumatlar, gərək Əmir Teymurun şəxsiyyəti, gərəksə Dəməşqin Timurlu işğalına uğraması ilə əlaqədar mühüm təfərrüatlar ehtiva etməkdədir.

Açar sözlər: Əmir Teymur, Məmlüklər, Suriya (Şam), hərbi yürüş/səfər.

CITATION (APA):

Demirbaş, E. TİMURLU-MƏMLÜK MÜNASİBƏTLƏRİ VƏ SURİYƏ SƏFƏRİ**. Urmiya: “Azərbaycan və Türk tarixi araşdırmalar” İxtisaslaşdırılmış Jurnal, il 03, nömrə 10, Yay 2026, ISSN: 3041-8690.

فصلنامه تخصصی "مطالعات تاریخ آذربایجان و ترک" سال سوم ، شماره دهم ، زمستان ۱۴۰۴
“Studies on Azerbaijan and Turk's History” Specialized Journal, year 03, issue 10, Winter 2026
“Azərbaycan və Türk Tarixi Araşdirmalar” ixtisaslaşdirilmiş jurnal, il 03, nömrə 10, Qiş 2026
Üçaylık "Azerbaycan ve Türk tarihi araştırmalar" dergisi, yıl 03, sayı 10, Kış 2026

Emine Demirbaş

E-posta:

Eminedem12@hotmail.com

Üyelik:

Selçuk Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitusu, Orta Çağ Tarihi,

TİMURLU-MEMLÜK İLİŞKİLERİ ve SURİYE SEFERİ

Özet:

Yüz yılı aşkın bir süre dünya tarihini etkileyen Timurlu Devleti’nin kurucu hükümdarı Emir Timur, siyasi faaliyetlerinin yanında kültürel faaliyetlerinden de söz ettirmiş büyük bir Türk hakanıdır. 36 yıl Timurlu tahtında oturan Emir Timur, düzenlediği büyük ölçekli seferleriyle sınırlarını genişletmiş, yaşadığı çağda Anadolu’dan Moğolistan’a, İran’dan Hindistan’a kadar birçok memleketi etkilemiştir. 1400 yılında gerçekleşen Suriye seferi de Emir Timur’un önemli seferleri arasında yerini almıştır. Seferin gerçekleşmesinde Memlük sultanlarının Emir Timur’a karşı yürüttükleri hasmâne dış politikanın etkili olduğu görülmektedir. Osmanlı başkentine yürümeden önce Memlük gailesini ortadan kaldırmak isteyen Emir Timur, büyük bir orduyla Suriye topraklarına girmiş ve ardında derin etkileri olan bir yıkım bırakmıştır. Emir Timur’un işgal ettiği Halep ve Dımaşk gibi medeniyet merkezi şehirler, Timurlu ordusunun çekilmesinin ardından uzun yıllar eski günlerine dönememiştir. Bu anlamda Timurlu hükümdarının Suriye topraklarında bıraktığı izler dönemin kaynaklarınca kaydedilmiş, Emir Timur, genel anlamda tahripkâr ve zalim bir hükümdar olarak bölge halkının zihnine yerleşmiştir. Suriye seferiyle Timurlu hükümdarının kültür seviyesinin yüksekliği aleniyet kazanmış ve dönemin büyük âlimlerinden İbn Haldûn, hükümdarın entelektüel birikimini hatıralarına kaydetmiştir.Müellifin verdiği bilgiler, gerek Emir Timur’un kişiliği gerekse de Dımaşk’ın Timurlu işgaline girmesiyle ilgili önemli ayrıntılar içermektedir.

Anahtar kelimeler: Emir Timur, Memlükler, Suriye (Şam), sefer/lsşker harekâtı.

CITATION (APA):

Demirbaş, E. TİMURLU-MEMLÜK İLİŞKİLERİ ve SURİYE SEFERİ. Urmiye: Üç Aylık “Azerbaycan ve Türkiye Tarihi Üzerine Araştırmalar” Uzmanlık Dergi, yıl 03, sayı 10, Yaz 2026, ISSN: 3041-8690.

Giriş

Emir Timur (1370-1405)'un doğum tarihi ve yeri ile ilgili dönem kaynakları birbirinden farklı ifadeler kullanmaktadır. Yezdî, "*devletin güneşi ve saadet semasının Ay'ı*" şeklinde tanımladığı Emir Timur'un doğum tarihini, Moğolların Sıçan yılına karşılık gelen 25 Şaban 736 (8 Nisan 1336) olarak kaydetmiştir. Yezdî, gelecekteki Timurlu hükümdarının doğum yeri olarak Keş şehrini göstermektedir.[1] İbn Arabşah ise Emir Tmur'un doğum tarihini vermemekle birlikte dünyaya geldiği yerle ilgili Keş'in Hoca Ilgar Köyü'nü işaret etmektedir.[2] Genel kabul gören görüş; onun 25 Şaban 736 (8 Nisan 1336)'da İbn Arabşah'ın da bildirdiği gibi Keş (Şehr-i Sebz) yakınlarındaki Ilgar Köyü'nde doğduğu yönündedir.[3]

Zeki Velidi Togan, Emir Timur'un nesebinin, torunu Uluğ Bey (1447-1449) tarafından hazırlatılarak Semerkand'da bulunan mezarının başına dikilen kitabeden hareketle Cengiz Han (1206-1227) soyuna dayandırıldığına vurgu yapmaktadır. Togan'ın bu çalışması Barthold'la başlayan Emir Timur'un soyuna ait tartışmaları[4] sona erdirmiştir.[5]

Emir Timur'un hayatının ilk yıllarına ait çok fazla bilgi bulunmamaktadır.[6] Siyasi faaliyetlerinden söz eden dönem kaynakları, ondan bahsederken ilk olarak 1360 yılını işaret etmektedir. Bu tarihte Mâverâünnehir'e bir sefer düzenleyen Çağatay Hanı Tuğluk Timur (1347-1363), Mâverâünnehir hâkimi Emir Kazagan (1346-1358)'ın öldürülmesi sonucu ortaya çıkan karışıklıklardan istifade ile bölgeyi hâkimiyeti altına almak istemiştir. Onun Mâverâünnehir'i itaat altına alma faaliyetleri esnasında aralarında Barlas kabilesinin yöneticisi Hacı Barlas'ın da olduğu bazı beyler Mâverâünnehir'i terk etmişler, Timur ise Tuğluk Timur'a itaatini bildirmiştir.[7] Bu gelişme ile birlikte Timurlu Devleti'nin bânisi Emir Timur tarih sahnesindeki yerini almıştır. O sıralarda 30 yaşında olması gereken EmirTimur, yönetici sınıftan gelmemesine karşın Hacı Barlas'ın yokluğunda, boyunun idaresini kendisine vermesi konusunda Tuğluk Timur'u ikna etmiştir. Hacı Barlas'a muhalif boy beyleri ve Kazagan

---

[1] Şerefüddin Ali Yezdî, Emir Timur (*Zafername*), çev, D. Ahsen Batur, İstanbul 2023[3]. s. 25.
[2] İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr*, çev. Ahsen Batur, İstanbul 2023[3], s. 28.
[3] İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara 1991, s. 3.
[4] Barthold, İbn Arabşah ve İspanyol seyyah Clavio'nun seyahatnamesinden hareketle Emir Timur'un mevcut siyasi boşluktan faydalanan "bir eşkıya çetesi reisi sıfatıyla" faaliyet yürüttüğünü iddia etmektedir. W. Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, çev. İsmail Aka, Ankara 1990, s. 19; Hayrünnisa Alan, *Bozkırdan Cennet BahçesineTimurlular 1360-1506*, İstanbul 2015[2], s. 25.
[5] Zeki Velidi Togan, "Emir Timur'un Soyuna Dair Bir Araştırma", *İÜEF Tarih Dergisi*, İstanbul 1972, s.75; Alan, age., s. 25.
[6] Aka, .age., s. 3.
[7] Alan, age., s. 30, Aka, age., s. 5.

Kağan'ın torunu Emir Hüseyin'le ilişkilerini iyi tutan Emir Timur, kendisine geniş bir müttefik ağı oluşturmayı başarmıştır.[8] Bu dönemde Mâverâünnehir'deki emirler arasında en kudretlisi Emir Hüseyin'dir. Fakat bir süre sonra onun çok fazla güç kazanması, Semerkand'ı ele geçirerek emirlerden para talep etmesi başta Emir Timur olmak üzere diğer emirlerle arasının açılmasına sebep olmuştur. Emir Hüseyin'le aralarında akrabalık[9] bağı da bulunan Timur, bu gelişmeler üzerine Emir Hüseyin'e karşı bir mücadeleye girişmiştir. Emirler arasındaki bu çekişme, nihayetinde Mâverâünnehir'in hâkiminin kim olacağını belirleyecektir.[10]

Mâverâünnehir'in içinde bulunduğu karışıklığı kendi lehine çeviren Emir Timur, Emir Hüseyin ile mücâdele hâlinde olan beyleri yanına çekmiş ve Cengiz Han soyundan gelen Suyurgatmış Oğlan'ı 1370 yılında han ilan ederek mücadelesini meşrûlaştırmıştır. Olcay Türkan Ağa'nın ölümüyle aralarındaki akrabalık bağı ortadan kalkan Emir Hüseyin'in bulunduğu Belh şehrini muhasara altına alan Emir Timur, şehri ele geçirdikten sonra Emir Hüseyin'i ve iki oğlunu öldürtmüştür. En büyük rakibini bertaraf eden Emir Timur, Emir Hüseyin'in hareminde bulunan Saray Mülk Hanım'ı da nikâhına almıştır. Kazan Han'ın kızı olan Saray Mülk Hanım, Emir Timur'un sarayında "*baş hatun*" ünvanını almış ve han kızı olması dolayısıyla Emir Timur'a "Küregân" (han damadı) lakabını kazandırtmıştır. Evliliği sayesinde iktidarını meşrûlaştıran Emir Timur, on yıllık zorlu bir mücadelenin ardından 9 Nisan 1370 tarihinde Ulu Emir ünvânıyla Semerkand'da[11] tahta oturmuştur.[12]

Çağdaşları arasında hiç kimse hükümdar veya sultan yerine Emir ünvanını kullanan bu liderin sonraki 15-20 yıl zarfında büyük bir devlet inşa edeceğini, sadece Türkistan'ın değil tüm Ön Asya'nın kaderine hükmedeceğini düşünememişti.[13] Emir Timur yaşadığı sürece han, hakan, sultan gibi hükümdarlık ünvanlarını kullanmamış, kendisi Emir unvanıyla anılagelmiştir.

---

[8] Beatrice Forbes Manz, "1450'lere Kadar Timur ve Erken Timurlular", *İç Asya Tarihi Cengizliler Çağı*, ed. N.Di Cosmo, A.J.Frank, P.B.Golden, çev. Altay Tayfun Özcan, İstanbul 2022, s. 294.
[9] Timur, Emir Hüseyin'in kız kardeşi Olcay Terken Aga ile evli idi. Aka, age., s. 6.
[10] Alan, age., s. 30.
[11] Timur'un Semerkand'ı başkent olarak seçmesinin nedeni bu şehrin Batı Çağatay Hanlığı merkezine olan yakınlığı idi. Manz, agm., s. 295. Bununla birlikte Yezdî, Timur'un Belh'te tahta çıktığını, Çugam Barlas'ın oğlu Murad'ı Belh'e hakim tayin edip Keş üzerinden Semerkand'a hareket ettiğini belirtmektedir. Yezdî, *Zafernâme,* s. 98.
[12] Aka, age., s. 6-7, Alan, age., s. 32.
[13] A. Yu. Yakubovskiy, *Altın Ordu ve Çöküşü*, çev. Hasan Eren, Ankara 1976[2], s. 228.

Emir Timur, muktedir ve her türlü imkâna sahip olmasına rağmen Çağatay soyundan gelen birisini tahta oturtmak ve onun adına ülkeyi idare etmek ihtiyacı hissetmişti. Son derece akıllı ve plânlı hareket eden Emir Timur, Çağataylıların hâkim olduğu o bölgede, Cengiz soyuna olan bağlılığın tartışılamaz olduğunu ve hükümdar olabilmek için mutlaka Cengiz Han soyuna mensubiyet gerektiğini iyi bilmektedir. Bu durum, dönemin Arap tarihçileri tarafından da kayıt altına alınmıştır. Nitekim İbn Arabşah, Cengiz Han'ın soyunun "*Türklerin Kureyş'i*" olduğunu, kimsenin onlardan önde gelmeye gücünün yetmediğini ve onların elinden bu itibarı kimsenin alamayacağını söyledikten sonra, "*Eğer birinin buna gücü yetebilseydi bu kişi tüm bu memleketleri fetheden ve tüm yolları deneyen Timur olurdu*" demektedir.[14]

Emir Timur için kullanılan ünvanlardan birisi "*Sahipkıran*"dır. Kökenleri, İslam-Arap astrolojisine dayanan bu ünvan, aslında yeni değildir ve XIII. yüzyıldan itibaren Selçuklu, İlhanlı ve Memlük sultanları tarafından kullanılmıştır. "*Kavuşumun Efendisi*" anlamına gelen sahipkıran, Jüpiter ve Satürn gezegenlerinin bir araya gelmesini sembolize etmekteydi. Cengiz Han, Büyük İskender ve Hazret-i Muhammed'in bir cihangir olarak doğduğu ve hepsinin de bir sahipkıran olduğu inancı eski zamanlardan itibaren hâkimdi. Ancak bu ünvan Emir Timur tarafından sahiplenildi ve onun cihangirlik ülküsü için o kadar önemli hâle geldi ki sahipkıran ünvanı Emir Timur'la birlikte Timurlu hükümdarlık modeline bağlılığı ifade eder oldu. Timurlu fetihlerini konu edinen ve 1436'dan önce yazımı tamamlanan Zafernâme'de, Emir Timur'un şan ve şöhretinin iki büyük gezegenin kavuşumuyla ilişkilendirilmiş olmasının yanı sıra Kur'an-ı Kerîm'de yazılmış olduğu, kâinatın kendisinde matematiksel olarak kodlandığı iddia ediliyordu.[15]

İktidarını sağlamlaştırmak için Semerkand'ı hâkimiyeti altına almak isteyen Emir Timur, Mâverâünnehir'in bu önemli merkezi için on sekiz yıl boyunca toplam dokuz kez harp etmek zorunda kalmıştı.[16] O, Maveraünnehir'in tamamını ele geçirdikten sonra bir yandan uzun yıllar devam eden savaşlardan zarar gören bölgeyi imar ederken diğer yandan Çağatay Hanlığı'nı tekrar ihyâ etmek amacıyla Moğollar, Hârezm Bölgesi ve Altın Orda Devleti üzerine sürekli seferler düzenledi.[17]Emir Timur'un bu seferlerdeki başarısı kuşkusuz zamanın ve coğrafyanın sunduğu fırsatlarla doğrudan ilintiliydi. XIV. yüzyıl, Cengiz Han'ın torunlarının

[14] İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr*, s. 44.
[15]Ayşe Zarakol,*Batıdan Önce: Doğu Dünyasının Yükselişi ve Düşüşü*, çev. Renan Akman, İstanbul 2024.
[16] S. Frederick Starr, *Kayıp Aydınlanma*, çev. Yusuf Selman İnanç, İstanbul 2019[3], s. 594.
[17] Aka, age., s. 7-8.

ellerinde tuttukları gücün kaybolmaya başladığı bir asır olmuş, bir zamanlar Moğol İmparatorluğu'nun yönettiği topraklar, sonsuz fırsatların ortaya çıktığı sancılı bir sürece girmiştir. Aynı dönemde Çin'de yerel hanedan iktidarı ele geçirerek Moğol hâkim sınıfını bozkırlara sürmüştür. Yüzyılın sonlarına doğru Cengiz soyundan gelen Toktamış Han (1379-1397), Hârezm ve Transkafkasya'ya yönelik iddialarını gündeme getirmiş, batıda I. Bayezid (1389-1403) tüm Anadolu'yu hâkimiyeti altına almak için bir mücadele başlatmıştı. Elbette ki aralarında en önemli başarıyı, Türk karakterli Moğol İmparatorluğu'nu sembolik de olsa yeniden tesis etme görevini üstlenen Emir Timur elde etmişti.[18]

Timurlu hükümdarının, kendisini Cengiz Han'ın ve Çağatay Hanlığının vârisi olarak görmesi muhtemelen hâkimiyet tesis etmeye çalıştığı bölgenin siyasi ve sosyolojik yapısından kaynaklanmaktadır. Ancak Emir Timur'un kurduğu devletin siyasi ve sosyal yapısı göz önüne alındığında, onun Mâverâünnehir'de Moğol yönetimi yerine bir Türk hâkimiyeti, Cengiz Han İmparatorluğu yerine de Timur İmparatorluğu'nu kurmuş olduğu açıkça görülmektedir.[19]

Hiç şüphesiz Mâverâünnehir ve İran toprakları bir daha kavuşamayacağı huzur dolu zamanları Emir Timur döneminde yaşamıştır. Onun sayesinde söz konusu coğrafyaya refah gelmiş, ekonomik hayat canlanmış, tüccarlar zenginleşmiştir. Her şeyden önemlisi Emir Timur, hâkimiyeti altındaki topraklarda güçlü ve yetkin bir siyasi sistem kurmayı başarmıştır.[20] Emir Timur bu düzeni ve refahı sağlamak için gereken bütün şartlara sahipti ve henüz tesis ettiği devletin genişlemesi için daha uygun bir zaman seçemezdi. Nitekim 1350'lerin başında İran ve Kafkasya nüfusunun büyük bölümü vebadan kırılmıştı. Yine aynı dönemde İlhanlı hâkimiyetinin son bulmasıyla İran ve Yakın Doğu bir karmaşaya sürüklenmiş, diğer taraftan Ruslar, Altın Orda Devleti'ni mağlup ederek bu devletin gücünü önemli oranda zayıflatmıştı. Emir Timur, kalabalık ordusu ile bu boşlukları doldurmuş, ardından batıya yönelerek başarılı bir şekilde Bağdat, Antakya ve Anadolu'yu kuşatma altına almıştır.[21]Timurlu hükümdarı, tüm bu mücadelelerin sonunda ve yaklaşık otuz yılda, doğuda Çin'den batıda Anadolu'nun doğusuna, kuzeyde Rus topraklarından, güneyde Hürmüz Boğazı ve Delhi'ye kadar sınırları genişleyen büyük bir devlet inşa etmiştir.

---

[18]Beatrice Forbes Manz, *Timurlu İran'ında İktidar, Siyaset ve Din*, çev. Dilek Şendil, İstanbul 2013, s.12.
[19]Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402),* Ankara 1989, s.1-2.
[20] Jean-Paul Roux, *Timurlenk*, çev. Lale Arslan Özcan, İstanbul 2024[2], s.19.
[21] Starr, age., s. 594.

Timurlu Devleti'nin zaferlerle ve fetihlerle anılan günleri, kurucusunun ömrüyle sınırlı kalmış, Emir Timur'un vefatının ardından her biri kendi çapında başarılı hükümdarlıkları bulunan pek çok hanedanlık ortaya çıkmış ve sonuncusu yüzyıldan daha kısa bir zaman içinde kaybolup gitmiş, ancak ardında Babür gibi parlak bir mirasçı bırakmıştır.[22]

Emir Timur'un entelektüel birikimi, dönem tarihçileri tarafından birçok defalar dillendirilmiş, onun sanata, ilme ve tarihe düşkünlüğü yine tarihçilerin kayıtlarıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Buna karşın yanlı yazılan bir kısım eserde Emir Timur hakkında bir koyun çobanı ya da bir göçebe eşkıyası nitelemelerine rastlanmaktadır. Dönem kaynaklarının Timurlu bakış açısıyla veya Emir Timur'a düşmanlık derecesine varan kişisel duygularla yazılanları bir yana bırakılacak olursa, hükümdarın kültürel alt yapısı ile ilgili görece tarafsız denebilecek eserler de vardır. Bunların başında İbn Haldûn tarafından kaleme alınan ve müellifin otobiyografisi de olan *et-Ta'rif* gelmektedir. İbn Haldûn, Suriye Seferi sırasında tanıştığı Emir Timur'un zihinsel yeteneklerini ve münazaraya verdiği değeri takdir etmiş ve hükümdarla birden fazla görüşme yaparak onun entelektüel birikimini gözlemleme şansı bulmuştur.[23]

1. Timurlu- Memlük İlişkilerinin Başlangıcı

Emir Timur'un Memlükler ile ilk teması 1385 yılında Sultaniye'de bulunduğu sırada Memlük Sultanı Berkuk (1382-1399)'a mektup göndermesiyle gerçekleşmiştir. Sultan Berkuk, Timur'un elçilik heyetini kabul ederek, cevabî mektubunu aynı heyetle Timur'a göndermiştir. Mektubun içerdiği konular tam olarak bilinmemekle beraber zamanın şartları ve Emir Timur'un Sultan Berkuk'a 1393 yılında gönderdiği ikinci mektubun içeriği göz önüne alındığında ilk mektubun dostane bir dille yazıldığı ihtimal dâhilindedir. Ancak iki devlet arasındaki ilişkilerin seyri Emir Timur'un, 1386'da Tebriz'i ele geçirmesiyle değişmiştir. Tebriz'den kaçarak Bağdat'a gelen Sultan Ahmet Celayir (1382-1410), Sultan Berkuk'a gönderdiği heyetle Emir Timur'un yalnız kendi toprakları için değil, Suriye için de tehlikeli olabileceğini bildirmiş ve onun koruması altına girmeyi talep etmiştir. Burada Ahmet Celayir'in de Toktamış Hangibi Timur'a karşı Sultan Berkuk'a müracaat ettiği ancak bunun bir ittifak çağrısı değil himâye talebi olduğu ortadadır. Ahmet Celayir'in Memlük korumasını

[22] Roux, age., s.19.
[23] Beatrice Forbes Manz, *Timurlenk*, çev. Zuhal Bilgin, İstanbul 2020[12], s. 39.

talep ettiği dönemde Karakoyunlu Türkmenleri'nin lideri Kara Muhammed de Sultan Berkuk'a biatini bildirmiş ve karşılık olarak kendilerinin Musul şehri çevresine yerleşmelerine izin verilmiştir.[24] Açıkça görülmektedir ki Emir Timur'un kuzey ve batı seferleri, bu bölgelerdeki beylikleri ve devletleri tedirgin etmiş, ona karşı açık veya gizli ittifak faaliyetlerini hızlandırmıştır.

2. Emir Timur'un Suriye Seferine Çıkması

1393 yılında Bağdat önlerine gelen Emir Timur ve ordusu, bölge şehirlerinde huzursuzluklara yol açtığı gibi[25] Memlük Devleti sınırlarına da iyice yaklaşmıştı. Aralıksız sefer hâlinde olan ordu, önceki savaşların yorgunluğunu üzerinden atamamıştı. Askerin hazır olmadığını bilen Timurlu emirleri, hükümdarın huzuruna çıkarak ondan Memlük seferi için acele etmemesini istemişler, bu teklif üzerine Emir Timur, Sultan Berkuk'a elçilik heyeti göndermek zorunda kalmıştı. Berkuk ise Ahmet Celayir'in de etkisiyle Emir Timur'u çok kızdıracak bir eyleme imza atmış ve Timurlu elçilerini öldürtmüştü. İki devlet arasındaki diplomatik krizin tırmandığı böyle bir zamanda Berkuk ölmüş yerine küçük yaştaki oğlu Ferec (1399-1405, 1405-1412) tahta oturmuştu. Bunun üzerine Emir Timur, Ferec'e babası gibi davranmaması gerektiği uyarısını içeren bir mektup göndermiş, ancak Emir Timur'un sözleri genç sultan üzerinde tesir etmemiş olacak ki mektubu taşıyan elçilik heyeti hapsedilmiştir.[26]

Emir Timur, elçilerinin Sultan Ferec tarafından hapsedildiğini öğrendiğinde oldukça öfkelenmiş ve Suriye üzerine sefer düzenlemeye karar vermişti. Gürcistan'dan yola çıkan Emir Timur, zorlu bir muhasaradan sonra ilk olarak Behisni Kalesi'ni, hemen ardından Ayntap Kalesi'ni ele geçirmiş ve Halep'e yönelmişti.[27] Emir Timur'un Halep'e hareket ettiğini öğrenen Halep Emiri Timurtaş, durumu Sultan Ferec'e bildirmiş ve yardım istemiştir. Bunun üzerine Sultan Ferec, Bilâd-ı Şam'daki yöneticilere haber göndererek Halep'e yardıma gitmelerini emretmiştir. Kısa süre içinde Dımaşk, Hıms, Ramle, Kal'atu'r-Rum, Baalbek, Hama, Trablus, Sâfed, Gazze, Antakya, Nablus, Kudüs ve Karak nâibleri, askerleriyle Halep'e ulaşmışlar ve

[24] Ahat Andican, *Emir Timur, Tarih, Siyaset, Miras*, ed. Ahsen Batur, İstanbul 2019, s. 188.
[25] Emir Timur'un Bağdat kapılarına dayanması bölgede yeni bir Moğol tehlikesi olarak algılanmış, korku ve paniğe neden olmuştu. Alan, age., s. 61. Sivas ve Kahire gibi önemli merkezlerde savaş hazırlıkları başlamış, ancak Timur'un Bağdat'ı alması Erzincan, Maraş ve Konya gibi şehirlerde sevinçle karşılanmıştı. Zira tüccarların yollarını keserek mallarını yağmalayan bazı kimseler Bağdat'ın kuzeyindeki Tekrit'e sığınmış, Emir Timur bir süre sonra burasını da ele geçirerek ticaretle uğraşan bölge insanına bir umut ışığı olmuştu. Aka, age., s.19.
[26] Yezdî, *Zafernâme*, s. 345-46.
[27] İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr*, s. 175-76.

kalabalık bir asker gücü oluşturmuşlardır.[28] Bu ordu, sayıca Emir Timur'un ordusundan daha az olmasına rağmen büyük bir inatla Timurlu güçlerinin direnişi aşamayacağını düşünerek zorlu bir mücadele vermiştir. Ancak Timurlu ordusu sahte bir ric'at plânıyla Memlûk ordusunu tuzağa düşürmüş, kaçabilenler hayatını kurtarmış, kalanlar ise esir edilmiştir. Esir alınanlar arasında Halep nâibi Timurtaş da bulunmaktadır. Timurtaş, diğer esirlerin aksine Emir Timur'dan iyi muamele görmüş ve kendisine izzet-i ikramda bulunulmuştur.[29]

Suriye'nin tamamını ele geçirmeyi planlayan Emir Timur'un bundan sonraki hedefi Hama olmuştur. Kendisi Halep'te kalıp ordusunu toparlamakla ve dinlenmekle meşgul iken birkaç emirini Hama'ya göndermiş, kalabalık Timurlu ordusu karşısında direnemeyeceğini anlayan Memlük askerleri ve Hamalılar teslim olma kararı almışlardır.[30] Emir Timur'un Hama'ya ulaştığını haber alan şehir ahalisi peşkeşler[31] hazırlayarak ve şehzâdeleri Emir Timur'a ricacı olarak göndererek af talebinde bulunmuşlardır. Şehzâdelerin araya girmesi sonucu şehir halkını affeden Emir Timur, adamlarının kışı Trablus'ta geçirme isteğini reddederek Humus'a doğru hareket etmiştir.[32]

Emir Timur, Halep'te bulunduğu sırada mermer üzerine Farsça bir kitabe yazdırmış ve bu kitabenin Nureddin b. Zengî'nin yaptırdığı Câmî-i Nûri'nin kıble duvarına gelecek şekilde yerleştirilmesini emretmiştir. İbn Arabşah, 1435 yılında Hama'ya gittiği zaman kitabeyi görmüş ve eserine bu bilgiyi kaydetmiştir. Emîr Timur, söz konusu kitabede bölgeye yaptığı fetihleri Tanrı'nın kendisine sunduğu bir lütuf olarak değerlendirmiş ayrıca Memlük sultanının Timurlu elçilerine karşı tutumunu eleştirmiştir. Nitekim Sultan Berkuk, Emîr Timur'un elçilerini öldürtmüş ve aradaki ikili ilişkilerin gerilmesine yol açmıştı. Emîr Timur, yazdırdığı kitabede, uzattığı dostluk elinin Sultan Berkuk tarafından tutulmadığından şikayet etmektedir."[33] Bu kitabeden de anlaşılacağı üzere, Memlük Sultanı'nın elçilik heyetine reva

---

[28] Yezdi, *Zafernâme*, s. 349.
[29] Bertrando de Mignanelli, "Timurlenk'in Dımaşk'ı Fethi İle İlgili Latince Bir Kaynak: Vita Tamerlane- Ruina Damasci (Timurlenk'in Hayatı- Dımaşk'ın Harab Olması)", çev. Cüneyt Kaynak, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 11, S.1, (1996), s. 239-40.
[30] Yücel, age., s. 101.
[31] Pişkeş ya da peşkeş genel anlam itibariyle küçükten büyüğe verilen hediye için kullanılan bir terimdir. Uygulamada ise, çok eski zamanlardan beri, hükümdarlara veya devlet adamlarına takdim edilen hediyeleri ifade eder. Teknik bir terim olarak düzenli vergi ya da haracı, hükümdarlar tarafından valiler başta olmak üzere yöneticilere yüklenen düzensiz vergileri ifade ettiği gibi aynı zamanda valilerin de nüfuzları altındaki tebaadan zaman zaman topladıkları vergi anlamlarına gelmektedir. Ahmet Nezih Turan, "Bir Pîşkeş Defteri İçin", Ankara Üni. , *OTAM*, S.13, (Mayıs 2002), s. 60.
[32] Yezdî, *Zafernâme*, s. 355.
[33] İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr*, s. 201.

gördüğü muamele Emir Timur'u oldukça öfkelendirmiş; hatta Timurlu hükümdarı, Suriye üzerine yürüttüğü harekâtı Memlükler'in elçilere karşı davranışlarına dayandırmıştır. Böylece Emîr Timur için çok da acil olmayan Suriye seferi kaçınılmaz hale gelmiştir.

Suriye seferine karar verildiğinde Emir Timur'un beylerinden biri,âdet olduğu üzere ordudan önce Humus'a varmış ve şehrin teslim edilmesi hâlinde kendilerine dokunulmayacağını Humuslulara bildirmiştir. Kalabalık Timurlu ordusu karşısında direnmenin can ve mal kaybından başka sonucu olmadığını düşünen Humus halkı teslim olma kararı almış, böylelikle canlarını ve şehri kurtardıkları gibi Emir Timur'un lütuflarına mazhar olmuşlardır.[34]

Dımaşk'a kadar ilerlemeyi ve burayı ele geçirmeyi hedefleyen Emir Timur, Humus'un hemen ardından Baalbek'e yönelmiş, şehir halkının barış isteğini geri çevirerek burayı yağmalamış ve Dımaşk yönündeki seferine devam etmiştir. Bu sırada Sultan Ferec de ordusuyla Dımaşk'a doğru ilerlemektedir.[35]

2.1.Emir Timur ve Sultan Ferec Mücadelesi

Sultan Ferec, Emir Timur'un ilerleyişine her ne kadar kayıtsız kalmışsa da Dımaşk üzerine düşen tehlikenin farkına vardıktan sonra pasif siyasetine bir son vermiş, Emir Timur'un Suriye'yi Memlük Sultanlığı'ndan koparmaya kararlı olduğuna inanmaya başlamıştı. Nitekim Sultan Ferec, Halep kuşatmasını pek de önemsememiş, askerleriyle birlikte gelen komşu bölge emirlerinin Timurlu ordusunu durdurabileceğini düşünmüştü. Ancak Emir Timur'un Hama, Humus ve Baalbek gibi şehirleri kolayca ele geçirmesi ve hızla Dımaşk'a yönelmesi Sultan Ferec'i Dımaşk'a giderek tedbir almaya mecbur bırakmıştı.[36]

Sultan Ferec'in Dımaşk'a gitmek üzere Kahire'den yola çıktığı haberini alan Emir Timur da kendi kuvvetleriyle Dımaşk yönüne doğru harekete geçmişti. Emir Timur'un o sırada bulunduğu Halep, Kahire'ye nispetle Dımaşk'a daha yakındı. Böylece şehir ortada kalmak kaydıyla Sultan Ferec güneyden, Emir Timur kuzeyden yola çıkmışlardı.[37]

Sultan Ferec komutanlığındaki Memlük ordusu Gazze'ye ulaşmış ve Memlük sultanı, Emir Timur'un esir aldığı nâibler yerine yeni atamalar yapmıştı. Ünlü Memlük tarihçisi

---

[34] Yezdî, *Zafernâme*, s. 355.
[35] İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr*, s. 202.
[36] Yücel, age., s. 102.
[37] De Mignanelli, agm., s. 244.

Cemâleddîn Yusuf b. Tağrıberdî'nin babası da Şam'ın yeni nâibi olarak tayin edilmişti. Emir Tağrıberdî, Sultan Ferec'e birtakım nasihatlarda bulunmuş, sultanı tedbirli olması konusunda uyarmıştı. Emir Tagrıberdî'ye göre Dımaşk, Timurlu ordusuna direnebilecek güçteydi ve bu şehir hiçbir savaşta düşmemişti. Ayrıca şehir halkı, Emir Timur'u Dımaşk'a sokmamak için can sipârene bir şekilde mücadele edecek cesarete sahipti. Emîr Tagrıberdî, Sultan Ferec'in ordusunun başında Dımaşk'a girmesinin doğru olmadığını, sultanın Gazze'de kalarak Dımaşk'taki durumu uzaktan takip etmesinin yerinde olacağını da Sultan Ferec'e söylemişti. Aslında Emîr Tagrıberdî, doğru bir planlama yapmış ve Timurlu ordusunu araya sıkıştırarak mağlup etmeyi hedeflemişti.Şam nâibinin plânı son derece mantıklı ve uygulanabilir görünmekte idi. Bu konuda ayrıntılı bilgi veren İbn Tağrıberdî, Dımaşk'ı ele geçirdikten sonra babasının plânını öğrenen Emir Timur'un plânı çok beğendiğini kaydetmektedir. Fakat emirlerden bir kısmı, Tağrıberdî'nin daha önce isyan etmiş olan Şam Emiri Tenem ile olan yakınlığından dolayı Memlük idarecilerine kin içerisinde bulunduğunu gündeme getirmişler, Emir'in Şam'a giderek Timurlu hükümdarı ile anlaşacağını ve düşman askerleriyle birlikte hareket ederek Memlük ordusuyla savaşacağını iddia etmişlerdir. Ne var ki Emir Timur tarafından da dâhice bulunan bu plân, Memlük emirleri arasındaki iç çekişmelerden dolayı uygulamaya konulamamıştır.[38]

Memlük cephesinde bunlar yaşanırken Dımaşk halkı Halep'in Emir Timur tarafından alındığını duyduktan sonra kale içine çekilmiş ve savaş hazırlıklarına başlamıştı. Ancak halkta panik ve korku dalgası yayıldıkça Dımaşk'tan kaçma hazırlıkları başlamış, buna engel olmak için şehirden ayrılanların yağmalanacağı haberi yayılmıştı. Bu haberi alan şehir halkı çaresiz geri dönmek zorunda kalmıştı. Ahalinin korkusunu bir miktar yatıştırabilmek için kale üzerine mancınıklar kurulmuş, surlardaki makhaleler[39]sağlamlaştırılmış ve savaşa tam teşekküllü bir hazırlık yapılmıştı.[40]

2.2. Timurlu Ordusu'nun Dımaşk'a Girişi

Memlük ve Timurlu orduları için artık kaçınılmaz olan savaş başlamak üzereydi. Her ikiordu da birbirine yaklaşmış ve Dımaşk ortada kalacak şekilde konumlanmışlardı. Nihayet

---

[38] İbn Tağrıberdî, İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmu'z-Zâhire'de Memlûk Sultanları*, çev. D. Ahsen Batur, İstanbul 2023[2], s. 337-338.

[39] Asıl anlamı sürme tası olan makhale Orta Çağ'da bir top türünü ifade etmektedir. Makhale, küçük bir fitili bulunan barutun topun içerisine yerleştirilmesi ve ateşlenmesi ile hedefe atılırdı. İbn Tağrîberdî, *en-Nücûm*, s. 595.

[40] İbn Tağrîberdî, *en-Nücûm*, s. 336.

Memlük ve Timurlu askerleri karşı karşıya gelmiş, daha savaşın başlangıcında çok şiddetli çatışmalar olmuş, çocuk yaştaki Sultan Ferec'in ordusu sabır ve azimle Emir Timur'un ordusuna karşı mücadele vermişti. Yeni yıla yaklaşılırken iki tarafın da ağır kayıplar verdiği çok çetin bir savaş gerçekleşmişti. Emir Timur bu sırada Dımaşk'ın yaklaşık 5 km. uzağında bulunmaktaydı. Memlük ordusu ise tam karşıda, ancak şehre daha yakın konumda bulunuyordu. Sultan Ferec'in ordusu tüm imkânlarıyla Timurlu ordusuna taarruzda bulunuyordu. Ancak güçlü Timurlu ordusu karşısında Memlük askerlerinin fazla direnemeyeceği ortadaydı. Sultan Ferec, kendisine yapılan uyarıları dikkate alarak ülkesindeki tüm askerlerini toplamış olsaydı Emir Timur'un ordusuna karşı zafer kazanma şansı olacaktı. Ancak o, tecrübeli devlet adamlarını dinlemek yerine, üzerinde etkili olan genç yardımcılarını dikkate almış ve yaklaşan yenilgiye zemin hazırlamıştı.[41] Aslında Emir Timur da savaşmaktan yana değildi. Nitekim Memlükler'e elçiler göndererek bazı şartlar ileri sürmüştü. Son gönderdiği elçilik heyetinin taşıdığı mektupla Memlükler tarafından esir alınan Emir Atlamış'ın serbest bırakılmasını istemiş ve bunun için beş günlük bir süre vermişti.[42] Bununla birlikte her iki devlet arasında yeni bir kriz baş göstermiş, Emir Timur'un yeğeni Emirzâde Hüseyin[43] askerleriyle birlikte Memlükler'e sığınmıştı. Emir Timur, yeğeninin kendisine gönderilmesini istemiş, ancak bu istek Sultan Ferec tarafından kabul görmemiştir.[44]

Emir Timur, Dımaşk seferine Tüzükât'ında yer vermiş, Sultan Ferec'in Dımaşk'a hareketini öğrendikten sonra Mısır ve Şam askerlerinin birleşmelerini önlemek amacıyla kendisinin daha hızlı hareket ettiğini, buna rağmen Dımaşk'a önce Sultan Ferec'in ulaştığını söylemiştir. Emir Timur, Memlük ordusunun kendi askerlerinden önce Dımaşk'ta konuşlanmasına karşın, savaşı kendisinin kazandığını ve Sultan Ferec'in savaş meydanından kaçarak şehri kendisine terk ettiğini de sözlerine eklemiştir.[45]

Timurlu tarihçi Yezdî'nin ifadesine göre, iki taraf arasındaki çarpışma o denli şiddetli olmuştur kisavaş meydanı kıyamet gününe dönmüştür. 5 Nisan 1401 günü gerçekleşen savaş, Timurlu ordusunun zaferiyle sonuçlanmıştır. Memlük ordusundan sağ kalanlar kaçmayı

---

[41] De Mignanelli, agm., s. 244-45.
[42] Yücel, age., s. 104-105.
[43] Emirzâde Hüseyin, Timurlu-Memlûk savaşında Memlûk saflarında yer almış, Şahruh ve Miranşah'a karşı savaşmış ve Şehzade Şahruh tarafından esir edilmişti. Şehzade, Emir Timur'dan ricacı olmuş hapsedilen Emirzâde Hüseyin'in affını istemişti. Bunun üzerine Emirzâde Hüseyin önce hapisten çıkartılmış ardından çeşitli hediyelerle ödüllendirilmişti. Yezdî, *Zafernâme*, s. 359.
[44] Roux, age., s. 142.
[45] Emir Timur, *Tüzükât-ıTimur-Timur'un Günlüğü*, haz. Kutlukhan Şakirov, İstanbul 2023[9], s. 65-66.

başarmışsa da bunlar Emir Timur'un askerleri tarafından yakalanarak kılıçtan geçirilmiştir.[46]Dımaşk yakınlarında meydana gelen savaşın Timurlular lehine sonuçlanmasının ardından Timurlu ordusu şehrin önüne gelerek savaş tertibi almaya başlamışlardır. Timurlu tarihçilere göre, tam bu sırada Memlük ordusunda savaşa devam etmek istemeyenler ve karşı görüşte olanlar arasında bir ikilik yaşanmaktadır. Sultan Ferec, ilk grupta yer alanları dinlemiş ve adeta kaçarcasına Dımaşk'ı terk etmiştir.[47]

Timurlu-Memlük savaşında, gerek Timurlu ordusunun gerekse de Memlük ordusunun mevcudu hakkındaki bilgiler abartılı ya da çelişkilidir. Mignanelli, Emir Timur'un ordusunun sayısı ile ilgili bir fikir birliğinin olmadığından bahisle, kendi gözlemlerine dayanarak tahminî bir rakam vermektedir. Timurlu ordusuyla ilgili o dönem Dımaşk'ta dolaşan sekiz yüz bin asker sayısının abartılı olduğunu söyleyen Mignanelli, Emir Timur'un ordusunun üç yüz bin kişiden oluştuğunu söylemekte; bu sayıya taş kırıcıları, ayakkabıcıları, nakliyecileri, marangozları, inşaatçıları, sanatkârları, aşçıları, değirmencileri ve diğer el işleri yapanları da dâhil etmektedir. Bununla birlikte Emir Timur'un mızraklı askerlerinin olmadığını, yalnız ok ve kılıçla savaştıklarını belirterek zırh kullanmayan Timurlu askerlerinin kalkan taşıdıklarını anlatmaktadır. Mignanelli, Emir Timur'un yakınında daima otuz bin kişilik özel ordusunun olduğunu ve bu askerlere yalnızca Emir Timur'un komuta ettiğini bildirmektetir. Timurlu ordusunun atlarıyla ilgili bilgilere de eserinde yer veren Mignanelli; askerlerin, küçük boylu ancak zor hayat şartlarına alışkın bozkır atlarına bindiklerini söylemektedir. Mignanelli'ye göre, Emir Timur'un bütün adamları ve yük hayvanları en zor şartlarda dahi savaşabilecek niteliklere sahiptir. [48]

Dımaşk şehrinin oldukça sağlam surları, her çeşit savunma aracıyla donatılmıştı. Kale içine çekilen şehir halkı, yardımlarına gelinir umuduyla iki gün boyunca direnmiş ancak beklentileri gerçekleşmeyince teslim olmuşlardı. Şehrin ileri gelenleri ve komutanlar, aralarında söz birliği etmişler, Kadılkudât Takıyyuddin İbrahim b. Müflih başkanlığında bir heyeti, barışa aracılık etmesi için Emir Timur'a göndermeye karar vermişlerdi.[49]

---

[46] Yezdî, *Zafernâme*, s. 359.
[47] Yücel, age., s. 106-107.
[48] Mignanelli, agm., s. 256. Yazarın burada anlattıkları, Timurlu ordusunun yapısı hakkında son derece önemli bilgiler içermektedir. Yazar, naklettiği bilgilerin sağlam ve güvenilir kaynaklardan edindiği malumatlara dayandığını da sözlerine eklemektedir.
[49] İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr,* s. 212-213. ; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûm*, s. 342.

Hükümdar, İbn Müflih başkanlığındaki heyete "*benim dokuzlu*[50] *hediyeler alma âdetim var*" diyerek mal-ı emân denilen bir nevi fidye istemiştir. Bunun yanında Emevî Camii minberinden okunan fermanla Dımaşk halkından bir milyon dinar tutarında vergi talep edilmiştir.. Şehir halkı zengin olduğu için istenen meblağ tahsildarlar tarafından kısa sürede toplanarak, Emir Timur'a sunulmuş,[51] daha sonra şehrin kapılarından hükümdar ve ordusu şehre girmiştir. Emevî Cami'inde kılınan cuma namazının ardından Cengiz soyundan gelen Sultan Mahmud[52] adına hutbe okunmuş ve şehir Timurlu hâkimiyetine girmiştir.[53]

Emir Timur, Dımaşk'ı aldıktan sonra kendi adına sikke kestirmiş ve fethi duyurmak için bu sikkeleri fetihnâmeler ile birlikte İran ve Turan'ın dört bir tarafına göndermiştir. Emir Timur'un, Semerkand'ı dünyanın en güzel ve mamur şehri haline getirmek gibi bir düşünceye sahip olduğu bilinmektedir. Hükümdar, Dımaşk'ta gördüğü binalardan öylesine etkilenmiştir ki Semerkand'ı bunların çok ötesinde bir güzellikle süslemeyi aklına koymuştur.[54]Bu amaç doğrultusunda ele geçirdiği diğer yerlerde olduğu gibiDımaşk'tan da Semerkand'ın imarına katkıda bulunabilecek âlim ve sanatkârları başkentine gönderme kararı almıştır. Emir Timur, şehirden ayrılmadan önce şehirde bulunan dokumacı, terzi, taş ustası, marangoz, çadır dokuyucu, seyis, baytar, nakkaş, şahin eğiticisi, miğfer ve yay ustası gibi çeşitli mesleklerden sanatkârları ve değişik ilim dallarıyla iştigal eden âlimleri Semerkand'a göndermiştir. Bunlar arasında o sırada on iki yaşında olan ve daha sonra Emir Timur hakkında *Acâibu'l Makdûr*adlı eseri yazarak ondan intikam almaya çalışacak olan İbn Arabşah da yer almaktadır.[55] Emir Timur, 20 Mart 1401'de, seksen gün kaldığı Suriye topraklarından yanına aldığı çok miktarda ganimet ve esirle birlikte Semerkand'a doğru yola çıkmıştır. İbn Tağrıberdî, Emir Timur'un ayrılmadan önce Dımaşk'ı yakıp yıktığını, şehirde çocuklar dışında kımıldayan canlı kalmadığını ifade etmektedir. [56]

Cihangirlik iddiasıyla devletini büyütmek için geniş alana yayılan bir fetih politikası izleyen Emir Timur, kısa sürede İran'ı, Bağdat'ı ve Anadolu'nun doğu bölgelerini ele geçirmiş

---

[50] Emir Timur bir şehri savaşmadan aldığında, şehir halkından dokuzlu adı verilen bir tür hediye paketi isterdi. Dokuzlu içerisinde her çeşit yiyecek, içecek, giysi, hayvan ve değerli eşyalardan dokuzar adet bulunurdu. İbn Tağrıberdî, *en-Nücûm*, s. 343.
[51] Andican, age., s. 250. ; ibn Tağrıberdî, *en-Nücûm*, s. 342-343.
[52] Cengiz Han soyundan geldiği için Timurlu tahtında oturan göstermelik hükümdar Sultan Mahmud b. Suyurgatmış Çağatay.
[53] İbn Tağrıberdî, *en-Nücûm*, s. 344.
[54] Yezdî, *Zafernâme*, s.363.
[55] İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr*, s. 239.
[56] Yezdî, Zafernâme, s. 370, İbn Tağrıberdî, *en-Nücûm*, s. 346.

ve ardından Suriye'ye girerek Memlûk Devleti'nin hâkimiyetindeki bölgeleri işgal etmiştir. Emir Timur, cihangirliğe başladığının ilk zamanlarında aklından hiç çıkarmadığı dört hususu Tüzükât'ında açıkça yazmaktadır. Hükümdar, istişareye ve tedbire verdiği önemi bu dört maddenin en başına koymaktadır. İkinci olarak daima uyanık ve ihtiyat hâlinde bulunduğunu ancak Tanrı'nın yardımını her şeyin üzerinde tuttuğunu, fethettiği bölgelerin halkının mizacına ve tabiatına önem verdiğini, dolayısıyla bu yerlere buna uygun yöneticiler atadığını söylemektedir. Fetih yolunda takip ettiği üçüncü metodu ise âkil, ferâsetli, cesur ve kahraman kimseleri kendisine müttefik olarak seçmek şeklinde açıklayan Emir Timur, son olarak, her işi en uygun zamana bıraktığını, âciliyet gerektiren işleri tam zamanında, âcil olmayanları da sonraki bir zamana erteleyerek yaptığını söylemiş, sulh yoluyla çözülebilecek meselelerde kılıç kullanmaktan sakındığını ifade etmiştir. Gece yatağına yattığında dahi memleket işlerini düşündüğünü belirten hükümdar, "*Mülk fethetme yollarını öz gönlümde tasarlayıp hangi yoldan girip hangi yoldan çıkacağımı belirlerdim."* Şeklinde fetih siyasetini özetlemektedir.[57]

Şüphesiz Emir Timur, düzenlediği seferlerde askerî dehâsının ve harp konularındaki dikkatinin semeresini almaktaydı. Nitekim İbn Kâdı Şuhbe'nin bildirdiğine göre, Emir Timur, yaptığı sayısız savaşlarda ne bir kez hezimete uğramış ne de geri çekilmiştir. İdil nehrinden, Ganj nehrine, Tanrı dağlarından İzmir ve Dımaşk'a kadar geniş bir sahayı hâkimiyeti altına alan ve Osmanlı Sultanı Yıldırım Bâyezid, Memlûk Sultanı Ferec ve Altın Orda Hanı Toktamış gibi hükümdarları mağlup eden ve karşısında hiç kimsenin duramadığı bu hükümdara, "*Sultanları ve Melikleri Kahreden Adam*", "*Yedi İklimin Sâhib-Kırânı* ", "*Denizlerin ve Karaların Kahramanı* ", "*Meskûn Memleketlerin Sâhibi*" ünvanları lâyık görülmüştür.[58]

Birçok ülke fetheden ve gittiği yerler hakkında derinlemesine bilgi sahibi olan Emir Timur, iyi bir strateji ustası idi. İleri görüşlü bir lider olan hükümdar, sefer düzenleyeceği memleketlere muhbirler ve casuslar göndererek henüz gitmeden o bölgeler hakkında bilgi sahibi olurdu. En önemli casuslarından biri Emir Atlamış, diğeri ise yoksul bir fakih olarak dolaşan ve kendisini gizlemeyi ustaca başaran Mesud el-Kuhcanî idi.Bu isimlerden ilki Kahire'de bir soylu kılığında dolaşarak bilgi topluyor diğeri ise Dımaşk'taki Semisatî Medresesi'nde bir sûfî görünümünde gizli görevini yerine getiriyordu.[59] Casularından bilgi almadan asla harekete geçmeyen Emir Timur, kendi ordusundaki bir muhbiri açığa çıkartmak

[57] Emir Timur, *Tüzükât-ı Timur*, s. 114-115.
[58] Musa Şamil Yüksel, "Arap Kaynaklarında Timur", *Bilig*, S. 31, (Güz/2004), s. 101.
[59] İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr*, s. 383.

konusunda da oldukça başarılıydı. Çünkü kendi casusları ve sırdaşları sayesinde yeni doğan her bebekten ve yapılan her gizli şeyden haberi olur, zeki olduğu için de gözünden hiçbir şey kaçmazdı. Bir ülkeye sefer düzenleme kararı aldığında devlet erkânını hemen toplar ve kendileri ile istişare ederek, onlara istedikleri kadar konuşma hakkı verirdi. Bu konuda çok titiz davranır ve daima istişareye dayanır, doğru ya da yanlış her düşüncenin dile getirilmesi gerektiğine inanırdı.[60]

2.3. Emir Timur'un Şam Âlimleri ile Görüşmesi

Emir Timur, Suriye'ye girdikten sonra âdeti olduğu üzere âlimlerin huzurunda toplanmasını istemiştir. Hükümdar huzurundaki âlimlere, Hz. Ali ile Muaviye arasındaki mücadele ve Hz. Hüseyin'in Yezid tarafından katledilmesi ile ilgili sorular sormuştur. Bu sorular, âlimleri özellikle zorlamak için seçilmiş sorulardı. Emir Timur, her iki tarafla da ilgisi olduğunu düşündüğü âlimlerin tepkilerini ve verecekleri cevapları öğrenmek istemektedir. Hükümdar, ikinci soruyu özellikle bu bölgedeki insanların geçmişte Yezid'e olan yardımını vurgulamak için sormaktadır. Hz. Hüseyin'in katlini şer'î görenlerin kâfir, şerâite uygun görmediği hâlde susanların ise günahkâr olacağını belirten hükümdar, âlimlerden fikirlerini beyan etmelerini istemiştir. Bu açıklamayı yapmasındaki amacı âlimleri verecekleri cevaplar konusunda uyarmaktır.[61] Âlimlerin verdiği cevapların bazılarından hoşnut kalan hükümdar, bazı cevapları ise beğenmeyerek reddetmiştir. Daha sonra sır kâtibi Nasıruddin b. Ebû Tayyib söz alarak, soyunun Hazret-i Ömer ve Hz. Osman'a dayandığını, olaylar olduğunda en büyük dedesinin Hazret-i Hüseyin'in başını arayıp bulduğunu ve temizledikten sonra güzel kokular sürerek toprağa gömdüğünü, bu sebepten ona Ebû Tayyib künyesinin verildiğini ve şimdiki itikadının ehl-i sünnet ve'l-cemaat olduğunu söylemiştir. Nasıruddin b.Ebû Tayyib'in cevabından memnun kalan hükümdar, bu olay nedeniyle mi kendilerine Ebû Tayyib denildiğini sormuş ve olumlu yanıt aldıktan sonra Nasıruddin'e hitâben: "*Sen özür dilenmeye lâyıksın, ey selefler güneşi! Eğer şu gördüğün sakatlığım olmasaydı, elbette seni kendi sırtımda ve omzumda taşırdım. Ama sana ve hemrâhlarına nasıl izzet-i ikramda bulunup nasıl lütf-u kerem göstereceğimi göreceksin*." demiştir.[62]

---

[60] Yüksel, ''Arap Kaynaklarında Timur'', s. 99.
[61] İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr,* s. 220.
[62] İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr*, s. 220-221.

Âlimlere Emir Timur'un yönelttiği ikinci soru ise ilim derecesinin mi yoksa nesep derecesinin mi daha üstün olduğu sorusudur. Hükümdarın, kendilerini zora sokmak için bu soruyu sorduğunu bilen âlimler, ilim derecesinin nesep derecesinden üstün olduğunu bilmelerine rağmen sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Çünkü Emir Timur, ilmiyle değil, nesebiyle övünen biriydi, âlimler ise ilimle yükselmişti. Sessizliği bozan Hanbelî kadısı Şemseddin en-Nablûsî, ilim derecesinin soy derecesinden üstün olduğu gibi Allah ve kul nezdinde bütün mertebelerden de üstün olduğunu söylemiştir. Konuya delil olarak sahabenin tamamının Hz. Ebu Bekir'in Hz. Ali'den üstün olduğu konusunda icmâ etmelerini göstermiş ve bu delili de Hz. Peygamber'in "*Benim ümmetim delalet üzere ittifak etmez*." hadisiyle desteklemiştir. Daha sonra ise herkesi şaşkınlık içinde bırakacak bir şey yaparak elbiselerini çıkarmaya başlamıştır. Bunun üzerine Emir Timur: "*Bu biçâre ne yapıyor böyle*?" diye sorduğunda, Şemseddin en-Nablûsî,mecliste konuşulanların insanlar tarafından öğrenileceğini belirterek bu sözleri itibara alan kişilerden birinin Hz. Ali'yi dost tutup, Hz. Ebu Bekir'i mürtedliği nedeniyle rafızî kabul eden birisi olması ve koruyucusu olmadığını öğrenmesi durumunda, kendisini gündüz vakti öldürmekten çekinmeyeceğini söylemiştir. Bu sebepten baht-ı saadete hazırlanarak, şehitliğin hükümlerini yerine getirdiğini ifade etmiştir. Emir Timur, Şemseddin en-Nablûsî'nin sözlerini ve cesaretini takdir etmiş fakat bir daha meclisinde bulunmasını istemediğini de sözlerine eklemiştir.[63]

Emir Timur ve İbn Haldûn'un Görüşmeleri

Dımaşk'a girmeden önce Halepli âlimlerle sohbetler gerçekleştiren Emir Timur, Dımaşk'a geldiğinde ise İbn Haldûn'u sormuştu.[64] İbn Haldûn'un Emir Timur ile ilk karşılaşması ile ilgili olarak kaynaklarda iki farklı bilgiye rastlanmaktadır. İbn Haldûn, "*et-Ta'rîf bi-İbn Haldun ve Rıhletuhu Garben ve Şarkan*" adlı eserinde, Emir Timur ile ilk görüşmesinin, hükümdarın emân istemek üzere gelen heyete kendisini sorması ve bunu Kadı Burhanuddîn'in kendisine söylemesinden sonra Emir Timur'un huzuruna varmasıyla gerçekleştiğini kaydetmektedir.[65] Konuyla ilgili ikinci görüş ise İbn Haldûn'un Emir Timur'dan eman istemek için huzura çıkan heyette yer almasıyla ilk görüşmenin gerçekleştiği

[63] Ercan Cengiz, "Timur'un Suriye Seferi'nde Halep ve Şam Âlimleriyle Yaptığı Görüşmeler", *Atatürk Üni. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 70, (Ocak - 2021), s. 367.
[64] Musa Şamil Yüksel, "Timur, Tarih ve İbn Haldûn", *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (*26-27 Mayıs 2005)*, ed. Abdulvahap Kara, Ömer İşbilir, İstanbul 2007, s. 94.
[65] İbn Haldûn, *Hatıralar*, s. 245-246.

yönündedir. Diğer taraftan İbn Arabşah'ın aktardıklarının bir kısmı da İbn Haldûn'un verdiği bilgiyi doğrular niteliktedir. İbn Arabşah, Timur'a giden heyettekilerin Adiliye Medresesi'nde kalmakta olan İbn Haldûn'un eman konusundaki görüşüne başvurduktan sonra hükümdara gitmeye karar verdiklerini belirterek heyette bulunan altı kişinin isimlerini vermektedir ki bunlar arasında İbn Haldûn'un ismi de yer almamaktadır.[66]

İbn Haldûn, "*Topal Kasırga Timur*" şeklinde istihzâlı bir söyleyiş tarzıyla hitap ettiği Emir Timur'la Sultan Ferec'in Dımaşk'tan ayrılmasından sonra görüşmüş ve bu görüşmeyi tüm ayrıntılarıyla Hatıralar'ında anlatmıştır. Bilindiği üzere Sultan Ferec Kahire'ye döndükten sonra Dımaşk halkı kaderiyle baş başa bırakılmıştı. Bu sırada şehrin âyanları ve âlimler, aralarında anlaşarak Emir Timur'a emân dilemeye gitmişlerdi. İbn Haldûn, bu olayı şöyle nakletmektedir: "*Kadılar ve fakihler bana geldiler, el-Adiliyye Medresesi'nde toplandık Emir Timur'dan evlerine ve ailelerine dair emân talebinde bulunmakta görüş birliği ettiler... Timur onlara emân isteğini kabul ettiğini bildirdi. İleri gelenleri ve kadıları çağırtarak onları gerigönderdi. Kendilerine verilen izin sayesinde surdan sarkarak Timur'a gittiler. Timur onları gayet güzel karşıladı. Emân yazılarını yazdı, en güzel ümitlerle geri gönderdi*."[67]

Emir Timur, hakkında çok şey duyduğu ve fikirlerine önem verdiği İbn Haldûn'la tanışmak istemiş ve onu otağına getirtmişti. Müellifin hem korku, hem de heyecanla beklediği bu tanışmanın ve ardından gelişen olayların ayrıntılarını onun hatıratında bulmak mümkündür. Timurlu hükümdarının tarihe olan ilgisini daha iyi kavrayabilmek için meşhur tarihçi İbn Haldûn ile olan görüşmesinin incelenmesi elzemdir. Emir Timur'un tarihe olan sevgisinin yanında, şahsiyeti, kabul çadırı ve âdetleri hakkında da ilginç ve önemli bilgiler yansıtan bu görüşme incelendiğinde; onun, tarihi, âlimleri, fakihleri ve sanatkârları ne kadar sevdiği ve onlara karşı nasıl olumlu bir tavır içerisinde olduğu açıkça görülecektir. Bu bağlamda İbn Haldûn'un, ilk karşılaşmalarından itibaren naklettikleri ve aralarında gelişen diyaloglar son derece önem arz etmektedir.[68]

Sonuç

1360 yılında tarih sahnesine çıkan Emir Timur, Cengiz Han'ın torunlarının zayıflamaya başlamasıyla Çağataylar içinde gücü eline alarak tahta oturmuş ve Mâverâünnehir'deki kargaşa

[66] Cengiz, agm., s. 368.
[67] İbn Haldûn, *Hatıralar,* s. 243.
[68] Yüksel, "Arap Kaynaklarında Timur", s. 102.

ortamına son vermiştir. Cengizliler soyundan olmadığı gerekçesiyle tahtın gölge sahibi olarak devletini inşa etmiş, kısa sürede Mâverâünnehir ve Çağatay topraklarında otoritesini kurmuştur. Cihangirlik iddiasıyla ortaya çıkan Emir Timur, ömrünün büyük bölümünü seferlerde geçirmiş, kuzeyden güneye, doğudan batıya birçok devletin varlığına son vermiştir. Timurlu tarihinde oldukça önemli bir yer işgal eden Hindistan seferleriyle Babûr İmparatorluğu’nun kuruluşuna zemin hazırlamış, Timurlu mirası Asya’nın bu uzak ülkesinde varlığını devam ettirmiştir. Altın Orda hükümdarı Toktamış Han’ı, Memlûk Sultanı Ferec’i ve Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid’i hezimete uğratmış, nâ-mağlup bir hükümdar olarak yaşamını tamamlamıştır.

Emir Timur’un, kaynaklarda “Yedi Yıllık Sefer” olarak adlandırılan savaşları içerisinde yer alan Suriye Seferi gerek sefer sırasında yaşanılanlar ve gerekse de sefer sonucunda vukû bulan olaylar açısından değerlendirildiğinde büyük önem taşımaktadır. Sırasıyla Azerbaycan, İran, Irak-ı Acem ve Doğu Anadolu’yu işgal ederek buradaki beyleri kendine bağlayan, ardından Suriye’ye geçen Timurlu hükümdarı, Memlük Sultanı Berkuk ile bir dizi diplomatik faaliyetler yürütmüştür. Ancak Sultan Berkuk’un Emir Timur’un elçilerine devletlerarası hukuka aykırı şekilde muamelesi ve Emir Timur’a karşı onun düşmanlarıyla ittifak kurma girişimleri Memlükler üzerine seferi kaçınılmaz kılmıştır. Sultan Berkuk’un ölümüyle tahta oturan Sultan Ferec de babasının izlediği politikada bir değişiklik yapmamış ve iki devlet arasındaki barış görüşmeleri sonuçsuz kalmıştır. 1260 yılında Ayn Calûd Savaşı’nda İlhanlıları mağlup eden Memlükler, Emir Timur karşısında çaresiz kalmış ve Suriye, Timurlu ordusu tarafından işgal edilmiştir.

Askerî ve siyasi dehası kadar ilme, sanata ve estetiğe olan ilgisi malum olan Emir Timur, sefer düzenlediği pek çok yerde olduğu gibi Suriye’de de ilim adamlarını, sanatkârları gözlem altına alarak ve bunlardan birçoğu ile meclislerinde bir araya gelerek konuşma, tartışma ortamı sağlamıştır. Bunlardan en önemlilerinden biri şüphesiz ki İbn Haldûn’dur. Tarihe, coğrafyaya ve beşerî bilimlere önem veren hükümdar, Dımaşk’ta bulunduğu sıralarda ünlü tarihçi ve sosyolog İbn Haldûn’la görüşmeler yapmış, onun bilgilerinden istifade etme şansı yakalamıştır. Elbette İbn Haldûn da her konuda fikir teatisinde bulunabileceği bir hükümdar olan Emir Timur’dan oldukça etkilenmiştir.

Kaynakça | References

AKA, İsmail, *Timur ve Devleti*, TTK yay, Ankara 1991.

ALAN, Hayrünnisa, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular 1360-1506*, Ötüken yay, İstanbul 2007.

ANDİCAN, AHAT, *Emir Timur, Tarih, Siyaset, Miras*, ed. Ahsen Batur, Selenge, yay, İstanbul 2019.

BARTHOLD, W.W. , *Uluğ Bey ve Zamanı*, çev. İsmail Aka, Kültür Bakanlığı yay, Ankara 1990.

CENGİZ, Ercan, "Timur'un Suriye Seferi'nde Halep ve Şam Âlimleriyle Yaptığı Görüşmeler", *Atatürk* Üni. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* S. 70, (Ocak-2021), s. 359-374.

De Mignanelli, Bertrando, "Timurlenk'in Dımaşk'ı Fethi İle İlgili Latince Bir Kaynak: Vita Tamerlane- Ruina Damasci (Timurlenk'in Hayatı- Dımaşk'ın Harab Olması)", çev. Cüneyt Kaynak, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. 11, (1996), s. 233-263.

EMİR TİMUR, *Tüzükât-ı Timur- Timur'un Günlüğü*, haz. Kutlukhan Şakirov-Adnan Aslan, İnsan yay, İstanbul 2023[9].

İBN ARABŞAH, *Bozkırdan Gelen Bela (Acâibü'l-Makdûr),* çev. D. Ahsen Batur, Selenge yay, İstanbul 2023[3].

İBN HALDÛN, *Bilim ve Siyaset Arasında Hatıralar et-Ta'rif*, çev. Vecdi Akyüz, Dergâh yay, İstanbul 2020[4].

İBN TAĞRIBERDÎ, *en-Nücûmu'z-Zâhirede Memlûk Sultanları (Parlayan Yıldızlar)*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge yay, İstanbul 2023[2].

MANZ, Beatrice Forbes, "1450'lere Kadar Timur ve Erken Timurlular", *İç Asya Tarihi Cengizliler Çağı*, ed. N. Di Cosmo, A. J. Frank, P. B. Golden, çev. Altay Tayfun Özcan, Kronik yay, İstanbul 2022.

MANZ, Beatrice Forbes, *Timurlenk*, çev. Zuhal Bilgin, Kronik yay, İstanbul 2020[12].

ROUX, Jean-Paul, *Timurlenk*, çev. Lale Arslan Özcan, Dergâh yay, İstanbul 2024[2].

STARR, S. Frederick, *Kayıp Aydınlanma*, çev. Yusuf Selman İnanç, Kronik yay, İstanbul 2019[3].

ŞEREFÜDDİN ALİ YEZDÎ, *Emir Timur (Zafernâme*), çev, D. Ahsen Batur, Selenge yay, İstanbul 2023[3].

TOGAN, Zeki Velidi, “Emir Timur’un Soyuna Dair Bir Araştırma”, *İÜEF Tarih Dergisi*, S.26, İstanbul 1972, s. 75-84.

TURAN, Ahmet Nezih, “Bir Pîşkeş Defteri İçin”, *OTAM*, S. 13, (Mayıs 2002), s. 59-74.

YAKUBOVSKİY, A. Yu. , *Altın Ordu ve Çöküşü*, çev. Hasan Eren, Kültür Bakanlığı yay, Ankara 1976[2].

YÜCEL, Yaşar, *Timur’un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402),* TTK yay, Ankara 1989.

YÜKSEL, Musa Şamil, “Timur, Tarih ve İbn Haldûn”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu(26-27 Mayıs 2005),* ed. Abdulvahap Kara, Ömer İşbilir, İstanbul 2007, s. 89-106.

YÜKSEL, Musa Şamil, “Arap Kaynaklarında Timur”, *Bilig*, S. 31, (Güz/2004), s. 85-126.

ZARAKOL, Ayşe, *Batı’dan Önce: Doğu Dünya Düzenlerinin Yükselişi ve Düşüşü*, çev. Renan Akman, Koç Üni. yay,İstanbul 2024.